

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego oraz działalności dydaktycznej i organizacyjnej dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak

1. Charakterystyka Habilitantki oraz jej dorobku naukowego.

Dr Magdalena Woźniewska-Działak jest absolwentką studiów polonistycznych (specjalizacje pedagogiczna i edytorska) na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, które ukończyła w 2004 roku, uzyskując dyplom na podstawie pracy *Miejsce metafory w praktyce poetyckiej Cypriana Norwida w „Vade-mecum”* (funkcję promotora pełnił prof. dr hab. Bogusław Dopart). Rozprawę doktorską pt. *Poematy narracyjne Cypriana Norwida: konteksty literacko-kulturalne, estetyka, myśl*, również przygotowaną pod okiem prof. dr hab. Bogusława Doparta, obroniła w 2012 roku na tym samym Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Dr Woźniewska-Działak posiada również dyplom ukończenia Podyplomowych Studiów Filozoficznych na Uniwersytecie Warszawskim (2005), które zwieńczyła pracą pt. *Wątki filozoficzne w listach Cypriana Norwida. Nawiązania i kontynuacje* (promotorką była prof. dr hab. Zofia Rosińska). Od czasu ukończenia studiów magisterskich Magdalena Woźniewska-Działak jest związana zawodowo ze swoim macierzystym Uniwersytetem, pracując najpierw na podstawie umów zlecenia (2004-2009), następnie na podstawie umowy o pracę na stanowisku asystenta w wymiarze połowy etatu (2010-2012), aż po obecną formę zatrudnienia – na stanowisku adiunkta w wymiarze pełnego etatu (od 2012 roku do dziś). Magdalena Woźniewska-Działak pracowała również jako nauczycielka języka polskiego w Zespole Szkół Licealnych i Technicznych nr 1 w Warszawie (w latach 2004-2012).

Biografia zawodowa dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak jest świadectwem godnej uznania konsekwencji w zdobywaniu coraz bardziej zaawansowanych umiejętności i kwalifikacji, a także wytrwałości w pokonywaniu kolejnych szczebli zawodowej kariery.

Podobnie rzecz się ma z dorobkiem naukowym Habilitantki – w ujęciu liczbowym jest on więcej niż pokaźny. Dr Woźniewska-Działak jest bowiem autorką dwóch monografii indywidualnych, ponad dwudziestu rozpraw i artykułów naukowych (część z nich weszła w skład

wspomnianych monografi), a także siedmiu obszernych recenzji naukowych. Jest również redaktorką lub współredaktorką sześciu monografii zbiorowych oraz współorganizatorką sześciu konferencji naukowych. Habilitantka wzięła ponadto czynny udział w blisko trzydziestu konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

Uważna lektura prac naukowych dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak przekonuje, że składają się one na dorobek nie tylko znaczący ilościowo, ale także spójny tematycznie, bogaty problemowo i wartościowy poznawczo. Uprzedzając dalsze wywody już teraz mogę stwierdzić z pełnym przekonaniem, że prace naukowe Habilitantki reprezentują wysoki poziom merytoryczny, świadczą o rozległej wiedzy i dociekliwości ich Autorki, o jej wysokiej świadomości metodologicznej oraz imponującym odczytaniu w literaturze przedmiotu, a także o dbałości o pojęciową precyzję, klarowność wywodu, sugestywność argumentacji oraz językową atrakcyjność dyskursu naukowego. Dodam jeszcze, iż Habilitantkę cechuje godna najwyższego szacunku gotowość do podejmowania tematów o fundamentalnym znaczeniu poznawczym, wymagających wieloletniego, skoncentrowanego wysiłku.

2. Ocena dorobku naukowego.

Wskazane wyżej walory pisarstwa naukowego dr Woźniewskiej-Działak są widoczne już w jej książce podoktorskiej pt. *Poematy narracyjne Cypriana Norwida. Konteksty literacko-kulturalne, estetyka, myśl* (Kraków 2014). Sam temat monografii zasługuje na podkreślenie: poematy Norwida stają się bowiem stosunkowo rzadko przedmiotem obszernych prac literaturoznawczych, choć – jak słusznie zauważa Autorka – „tworzą obszerny dział twórczości poety, niepomierne większy niż intensywnie i najchętniej eksplorowana liryka”¹. Zasadniczym powodem mojego uznania dla tej monografii jest jednak fakt, że został w niej podjęty temat naprawdę skomplikowany, wymagający niemałych umiejętności analitycznych, gruntownego rozeznania w Norwidowskiej twórczości, a ponadto dobrej znajomości dziejów XIX-wiecznej epiki wierszowanej. W moim przekonaniu Autorka świetnie poradziła sobie z tym zadaniem.

Monografię wypełniają interpretacje kilku poematów Norwida – są to: *Wesele, Pompeja, Epimenides, Assunta, Emil na Gozdawiu* oraz *A Dorio ad Phrygium* (słusznie pominięta została analiza najobszerniejszego poematu Norwidowskiego pt. *Quidam*, który doczekał się osobnych opracowań monograficznych). Interpretacje te, zawarte w poszczególnych rozdziałach monografii i poprzedzone każdorazowo obszernymi komentarzami biograficzno-edytorskimi, opierają się głównie na analizie kreacji postaci, znaczących epizodów fabularnych oraz kluczowych

¹ M. Woźniewska-Działak, *Poematy narracyjne Cypriana Norwida. Konteksty literacko-kulturalne, estetyka, myśl*, Kraków 2014, s. 233.

motywów literackich. Prowadzą zaś ku wyrazistym konkluzjom odnoszącym się do kształtu geneologicznego oraz przesłania tych poematów, a także do określenia ich miejsca w ewolucji twórczej Norwida. Całość zwieńczona została syntetycznymi uwagami na temat świadomości literackiej poety, w których Autorka wyodrębniła cztery fazy rozwojowe jego twórczości epickiej, a ponadto scharakteryzowała właściwy mu sposób rozumienia epiki i epickości. Z zaprezentowanych tu analiz i podsumowań wyłania się frapujący obraz Norwida jako postromantycznego „poety wielkiej całości”², twórcy zupełnie oryginalnej koncepcji poematu parabolicznego, niepowtarzalnego fenomenu na tle XIX-wiecznych realizacji poematu epickiego. Dodam więc tylko, że przedstawione w monografii wywody charakteryzują się precyzją pojęciową, analizy i interpretacje są spójne, przekonujące, świetnie zakorzenione w literaturze przedmiotu, słowem – jak najlepiej świadczą o kompetencjach badawczych Autorki.

Monografię pt. *Poematy narracyjne Cypriana Norwida. Konteksty literacko-kulturalne, estetyka, myśl* uważam więc za wartościową rozprawę naukową, która stanowi znaczący wkład w rozwój wiedzy o twórczości autora *Quidama* oraz o literaturze polskiej XIX wieku. Praca ta na trwałe wpisała się w panoramę współczesnych badań norwidologicznych.

Po uzyskaniu stopnia doktora Magdalena Woźniewska-Działak kontynuowała intensywne prace badawcze poświęcone twórczości Norwida, stale wzbogacając repertuar poruszanych problemów i systematycznie rozszerzając zakres swoich naukowych eksploracji. Wśród prac jej autorstwa są m.in. interesujące interpretacje wybranych utworów Norwida („*Italiam! Italiam*” Cypriana Norwida. *Liryczny dialog w samotności*, 2016; *Rzecz o Norwidowskim wachlarzu bytów. Uwagi o „Wędrownym sztukmistrzu”*, 2017; „*Syberie*” Norwida, 2019, artykuł opublikowany również w angielskiej wersji językowej), są wartościowe analizy recepcji Norwidowskiego dorobku (*Wokół „Testamentu Cypriana Norwida”*, 2018; *Norwid Stanisława Brzozowskiego. Kierunki młodopolskiej lektury twórczości autora „Stygmatu”*, 2019), są wreszcie rozprawy wyznaczające nowy, niezwykle ważny obszar badawczych poszukiwań Autorki – mam na myśli prace poświęcone ideom narodu, ojczyzny i polskości w twórczości Norwida i szerzej: w piśmiennictwie XIX-wiecznym (*Wczesny Norwid i podstawowe doświadczenie polskości*, 2016; „*Rzecz czarnoleska*” w recepcji trzeciego pokolenia romantyzmu na przykładzie Norwida i Lenartowicza, 2016; *Pisarze XIX wieku o epoce staropolskiej w kontekście tożsamości narodowej. Mickiewicz – Kraszewski – Norwid*, 2016; *Oswajanie dystansu. Norwida i Lenartowicza myślenie o kraju w latach 1849-1863*, 2016; „*Zamącenie pojęć*”, „*zblądzenie*”, „*zatrata*”. *O „Znicestwieniu narodu” Cypriana Norwida*, 2021; *Libelt – Gołuchowski*

² Tamże, s. 263.

– *Ziemięcka. Zapoznane tropy Norwidowych związków z filozofią polską*, 2023). Jak widać, są to prace liczne, z których bez kłopotu można by złożyć pokaźną monografię.

Podobnie jak książka podoktorska, również wskazane prace potwierdzają niezaprzeczalne walory pisarstwa naukowego dr Woźniewskiej-Działak: imponującą rozległość spojrzenia, doskonałe rozeznanie w biografii Norwida oraz realiach XIX-wiecznego życia literackiego, a ponadto rzetelność faktograficzną, wyczulenie na gatunkowy kształt wypowiedzi literackiej oraz umiejętne oświetlanie analiz kontekstami filozoficznymi, historycznoideowymi czy historycznoliterackimi. Ogromne wrażenie wywiera tu skala i waga poruszanych tematów, nieodmiennie istotnych, nierzadko wręcz centralnych dla zrozumienia twórczości „czwartego wieszca”. Za sprawą tych rozpraw (także za sprawą monografii podoktorskiej) Magdalena Woźniewska-Działak zbudowała niezwykle mocną pozycję wytrawnej znawczynie twórczości autora *Vade-mecum*.

Jako ilustrację walorów pisarstwa naukowego dr Woźniewskiej-Działak mógłbym przywołać w zasadzie każdą z wymienionych wyżej prac. Ze względu na szczupłość miejsca ograniczę się jednak do omówienia tylko dwóch przykładów. Wspomnę więc najpierw o ciekawym artykule „*Italiam! Italiam!*” Cypriana Norwida. *Liryczny dialog w samotności* (2016), poświęconym interpretacji wymienionego w tytule młodzieńczego wiersza Norwida, w którym Autorka dostrzegła przykład poezji myśli, przesyconej nastrojem elegijnym, zainspirowanej włoską pieśnią (barkarolą), a ponadto usytuowała ów liryk na tle podobnych gatunkowo utworów wyrażających powszechną wówczas fascynację kulturą włoską. Takie postępowanie przyniosło w efekcie sugestywny konterfekt wczesnej twórczości lirycznej tego poety – muzycznej i intelektualnej zarazem, głęboko zakorzenionej w tradycji literackiej, efektywnie wykorzystującej oryginalne konwencje artystyczne. Jeszcze ambitniejszą próbą badawczą jest rozprawa *Oswajanie dystansu. Norwida i Lenartowicza myślenie o kraju w latach 1849-1863* (2016) – świetne studium porównawcze, w którym na bazie biografii oraz twórczości tych dwóch poetów Autorka ukazała podobieństwa i różnice w ich sposobie pisania o kraju i ojczyźnie, a także odmienne drogi „wyzwolenia się z psychologicznych uwarunkowań wygnania”³.

Z obowiązku recenzenta wspomnę tylko, że podczas lektury prac norwidologicznych Magdaleny Woźniewskiej-Działak z rzadka odnosiłem wrażenie, że jej interpretacje bywają niekiedy zbyt ujednoznacznione. Moim zdaniem z taką sytuacją mamy do czynienia w artykule „*Syberie*” Norwida (2019), w którym Autorka stara się dowieść, że wymieniony w tytule liryk

³ M. Woźniewska-Działak, *Oswajanie dystansu. Norwida i Lenartowicza myślenie o kraju w latach 1849–1863*, w: *Romantyzm krajowy – profil lokalny i osvajanie Europy*, pod red. M. Łoboz, przy współpracy A. Kuniczuk-Trzciniowicz, Wrocław 2016, s. 136.

jest jednym z „najsurowszych komentarzy poetyckich świata Zachodu”, świadectwem „wielkiego rozczarowania Norwida Zachodem”, „dosadną i bezpardonową oceną Zachodu, która staje się w ustach poety gniewną inwektywą”⁴. Nie ma tu miejsca na szczegółową polemikę, zwrócę więc tylko uwagę, że używane przez Autorkę określenia (wzmacniane jeszcze tu i ówdzie hiperbolizującą frazeologią) nie znajdują moim zdaniem wystarczającego potwierdzenia w tekście wiersza: demonstracyjna symboliczność jego najważniejszych motywów skłaniałaby raczej do porzucenia ujednoznaczniających konkretyzacji na rzecz formuł bardziej ogólnych. Uwaga ta nie zmienia jednak mojego niezachwianego przekonania o znaczącej wartości naukowej prac norwidologicznych dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak.

Oprócz niewątpliwie najobszerniejszego bloku rozpraw poświęconych twórczości Norwida w dorobku Habilitantki można odnaleźć prace poświęcone jeszcze innym zagadnieniom, odmiennym zjawiskom literackim i autorom, w tym także twórcom literatury współczesnej. Wśród nich na uwagę zasługują prace poświęcone twórczości Adama Mickiewicza oraz jej recepcji (*Kardynał Charles Journet wobec mesjanizmu Mickiewicza*, 2020; *Zadanie profesora. Dydaktyczny i perswazyjny wymiar I kursu „Literatury słowiańskiej” Adama Mickiewicza*, 2019), a także wartościowe studium o poezji Piotra Müldnera-Nieckowskiego, potraktowanej przez Autorkę jako modelowy przykład liryki intymnej (*Wiatr, spódnica, worek gwoździ u pasa – w poszukiwaniu istoty liryki intymnej*, 2018). Również wymienione teksty potwierdzają niecodzienne kompetencje naukowe Habilitantki: przede wszystkim umiejętność odświeżającego spojrzenia na tematy od dawna obecne w tradycji badawczej, a także pomysłowość w wynajdywaniu zagadnień nowych i nierozpoznanych – wszystko podbudowane budzącą zaufanie faktografią, ujęte w klarowny wywód, starannie uargumentowane, jak najdalej od przyczynkarstwa.

Godny podkreślenia jest fakt, że wymienione wyżej prace ukazywały się w ważnych monografiach naukowych oraz uznanych czasopismach literaturoznawczych i kulturoznawczych (takich jak „Studia Norwidiana”, „Ruch Literacki”, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, „Colloquia Litteraria” czy „Perspektywy Kultury”), wydawanych w różnych ośrodkach akademickich w Polsce.

Istotnym elementem dorobku naukowego dr Woźniewskiej-Działak są redagowane lub współredagowane monografie zbiorowe. To zbiór sześciu tomów, poświęconych „wielkim księgom ludzkości”, obrazowi współczesnego społeczeństwa polskiego, twórczości Leopolda

⁴ M. Woźniewska-Działak, „Syberie” Norwida, „Studia Norwidiana” 2019, nr 37, s. 44, 54, 55.

Tyrmanda, a także (aż trzy pozycje) polsko-włoskim dialogom kulturowym. Każda z tych monografii porusza ważki temat, wnosi znaczący wkład do współczesnych badań humanistycznych, świadczy też o rozległych kompetencjach badawczych, redakcyjnych i edytorskich Habilitantki. W tym zbiorze na szczególną uwagę zasługuje moim zdaniem monografia zbiorowa *Leopold Tyrmand. Pisarz – człowiek spektaklu – świadek epoki* (Warszawa 2020), zredagowana samodzielnie przez Magdalенę Woźniewską-Działak i poprzedzona przez nią interesującym wstępem, bogatym w warstwie informacyjnej i obfitującym w ciekawe uogólnienia, w którym Redaktorka przedstawiła sugestywny portret tego pisarza oraz jego aktywności twórczej.

Niezwykle cenną częścią dorobku Habilitantki są recenzje ważnych (lub przynajmniej głośnych) monografii naukowych oraz przedstawień teatralnych. Mam na myśli aż siedem obszernych prac: „*Gusta nasze moc straciły*”. *Czy kultura współczesna stawia „Dziadom” ważne pytania?* (2014), *Portretowanie arcydzieła* (2014), *Wiek XIX bez stereotypów* (2015), *Czy Norwid myślał traktatem?* (2017), „*Political fiction*” *Marka Migalskiego* (2018), *O kulturze niepodległości* (2019), *W szklanej kuli tradycji* (2020). Magdalena Woźniewska-Działak daje się w nich poznać od jak najlepszej strony: jako uważna i krytyczna, a przy tym doskonale zorientowana obserwatorka współczesnego rynku humanistycznych prac naukowych, która umie dostrzec i docenić mocne strony recenzowanych prac, nie obawia się podkreślić własnego punktu widzenia i nie stroni od polemik – zawsze jednak precyzyjnie uargumentowanych, merytorycznych, wyważonych i taktownych.

W świetle powyższych uwag, jednoznacznie pozytywnych, formalnością jest stwierdzenie, że dorobek naukowy dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak stanowi bardzo solidną podstawę postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie literaturoznawstwo.

3. Ocena rozprawy habilitacyjnej.

Jak już wspomniałem, wielkim walorem dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak jako literaturoznawczyni jest fakt, że nie obawia się ona podejmowania tematów ambitnych, trudnych, słabo rozpoznanych. Tak się też stało w przypadku jej monografii pt. *W poszukiwaniu koncepcji narodu. Między historią idei a historią i antropologią kultury polskiej XIX wieku* (Warszawa 2022), przedstawionej do oceny w postępowaniu habilitacyjnym jako osiągnięcie naukowe.

Tematem monografii jest próba odtworzenia głównych nurtów refleksji nad narodem, ojczyzną i niepodległością w polskim piśmiennictwie XIX-wiecznym. Autorka rekomenduje swą

książkę jako „krok w kierunku pełniejszego oglądu dziewiętnastowiecznego dyskursu o narodzie” oraz jako próbę „wniknięcia w niedoświetlone wątki zapoznanych źródeł”⁵. W tym celu sięga po teksty popularne w XIX wieku, a obecnie dość rzadko czytane i jeszcze rzadziej analizowane (w odniesieniu do niektórych rzecz by nawet można: niesłusznie zapomniane) – po to, „aby możliwe było częściowe choćby odsłonięcie potencjału tkwiącego w inaczej niż zwykle konfigurowanej bazie materiałowej – bazie, która komponowana jest w celu zilustrowania charakteru wypowiedzi na tematy narodowe poprzez prezentację cyklu idei dominujących w XIX stuleciu”⁶.

Monografia została pomyślana i zrealizowana z rozmachem. Obszerny wywód (550 stron!) składa się z dwóch części: pierwsza, zatytułowana *Preliminaria*, zawiera definicje podstawowych pojęć związanych z XIX-wiecznym dyskursem o narodzie i niepodległości (takich jak ojczyzna, naród i państwo), prezentuje charakterystykę dominujących w tym okresie „konwencji mówienia o niepodległości” (wedle Autorki są to konwencje: historiograficzno-naukowa, historiozoficzna, filozoficzno-społeczna, społeczno-wychowawcza, kaznodziejska, publicystyczna i niewerbalna⁷), przynosi także opis „formacji zadaniowych” realizujących w XIX stuleciu niepodległościową misję (są to: „elita urzędniczo-kulturalna okresu porozbiorowego”, „młoda elita romantyczna”, „organizatorzy i działacze ruchu konspiracyjnego”, „elita Wielkiej Emigracji”, „międzypowstaniowa inteligencja”, „duchowieństwo włączające w swą misję ewangelizacyjną powinności patriotyczne”, „elity kompetencji modernizacyjnych”⁸). W ten sposób Autorka rozpoczyna swe rozważania od zarysowania rozległej panoramy problemów i zjawisk, które określały dynamikę polskiego dyskursu niepodległościowego w XIX stuleciu.

Część druga, znacznie obszerniejsza, zatytułowana *Studia*, prezentuje w osobnych rozdziałach analizy wybranych tekstów, w których ów narodowo-niepodległościowy dyskurs znalazł swoją artykulację. Zbiór prac poddanych tu interpretacji jest nie tylko imponująco bogaty i różnorodny gatunkowo (literatura piękna, filozofia, publicystyka), ale także odkrywczy w swej niestereotypowości. Oto bowiem Autorka zestawiała teksty tak odmienne i tak odległe czasowo, jak dzieła poetyckie Jana Pawła Woronicza, mowa *O narodowości Polaków* Kazimierza Brodzińskiego, publicystyka literacka i historyczna Maurycego Mochnackiego, rozprawy i artykuły poświęcone wykładom Adama Mickiewicza w Collège de France oraz jego uczestnictwu

⁵ M. Woźniewska-Działak, *W poszukiwaniu koncepcji narodu. Między historią idei a historią i antropologią kultury polskiej XIX wieku*, Warszawa 2022, s. 500, 504.

⁶ Tamże, s. 501.

⁷ Tamże, s. 107-116.

⁸ Tamże, s. 86-106.

w Kole Sprawy Bożej, rozprawa *O miłości ojczyzny* Karola Libelta, poematy *Zwolon* i *Fortepian Szopena* oraz esej *Znicestwienie narodu* Cypriana Norwida, *Odczyty o cywilizacji w Polsce* Józefa Ignacego Kraszewskiego, rozprawy *Rzecz o obronie czynnej i o Skarbie Narodowym* Zygmunta Miłkowskiego, *Obrona spotwarzonego narodu* Stefana Buszczyńskiego, *O charakterze poezji polsko-słowiańskiej* Teofila Lenartowicza, *Farys-zwycięzca* Stanisława Szczepanowskiego, *Ojczyzna ze stanowiska chrześcijańskiego* Zygmunta Glogera czy *Nawoływanie narodu polskiego do wypełnienia ślubów króla Jana Kazimierza* Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, ponadto *Monsalwat* Artura Górskiego oraz praca *Do podstaw wychowania narodowego* Stanisława Pigonia (oraz wiele innych tekstów, przywoływanych okazjonalnie albo stanowiących ważne tło prowadzonych tu dociekań). Wybrany przez Autorkę do analizy zbiór, wyjątkowo obszerny i ciekawie zestawiony, obejmujący swoim zasięgiem cały wiek XIX, od jego początków aż po lata ostatnie, musi budzić prawdziwy respekt.

Wywód w drugiej części monografii skoncentrowany jest na omówieniu zawartości tekstów poetyckich, publicystycznych, krytyczno- i historycznoliterackich, które stanowią przedmiot zainteresowań Autorki. Poszczególne rozdziały mają przejrzysty i powtarzalny układ – punktem wyjścia jest prezentacja autora wybranej pracy, usytuowana na rozległym tle pokrewnych zjawisk z zakresu dziejów piśmiennictwa XIX-wiecznego czy historii idei, następnym krokiem jest bardzo solidna, skrupulatna rekonstrukcja formułowanych w tejże pracy deklaracji ideowych, a punktem dojścia – refleksje podsumowujące. Wywód Autorki jest przejrzysty i konkretny, skupiony na tym, co wybrane przez nią wypowiedzi komunikują wprost, odległy od popularnej we współczesnej humanistyce hermeneutyki podejrzeń, dążący do ogólnej konkluzji, wedle której „jądro dyskusji o narodzie stanowi triada idei: naród – misja – Bóg”⁹.

Koncepcja monografii, łącząca uwagi syntetyczne z analizą konkretnych tekstów, ma swoje głębokie uzasadnienie w charakterze materiału źródłowego: XIX-wieczna refleksja o narodzie i niepodległości Polski została bowiem rozpisana na tak wiele wypowiedzi, tak wiele ich rodzajów, że tylko spojrzenie całościujące pozwala połączyć je w jednolity korpus, a co za tym idzie, pozwala wyobrazić sobie skalę oraz intensywność refleksji niepodległościowej w polskiej myśli XIX-wiecznej. Autorce towarzyszyło też przekonanie, że w XIX wieku „istnieją artykulacje zagadnień narodowych z gruntu odmienne od głównego nurtu wyznaczonego przez triadę idei: naród – misja – Bóg”¹⁰, ale akurat nie ten rodzaj różnorodności uczyniła ona ośrodkiem swojego zainteresowania.

⁹ Tamże, s. 503.

¹⁰ Tamże, s. 504.

Przyjęty przez dr Woźniewską-Działak tryb wywodu, konsekwentnie realizowany od początku do końca monografii, przynosi ciekawe rezultaty poznawcze. Nie sposób tu ich wszystkich wymienić, a nawet wyróżnić fragmenty szczególnie udane, jest ich bowiem naprawdę wiele. W omawianej monografii natrafiamy niejednokrotnie na świetnie sporządzone charakterystyki wielu polskich pisarzy XIX-wiecznych, na rzeczowe problematyzacje ich prac, na erudycyjne komentarze odnoszące się do okoliczności ich powstania, także na sugestywne świadectwa ich XIX-wiecznej recepcji. Każda strona tej monografii przynosi kolejne dowody rozległej wiedzy dr Woźniewskiej-Działak, jej niebywałego wręcz odczytania, umiejętnego łączenia faktów powszechnie znanych z zapomnianymi, jej analitycznej uważności, interpretacyjnej sprawności oraz umiejętności budowania historycznokulturowych syntez. Sposób prowadzenia wywodu oraz kompozycja monografii dają wyobrażenie, jak intensywna i trwała była rodzima debata wokół sprawy polskiej oraz polskiej niepodległości. Z lektury monografii Magdaleny Woźniewskiej-Działak wyłania się też frapujący obraz XIX-wiecznej kultury polskiej: określony przez szczególną wrażliwość polityczną i etyczną, wyznaczony przez inny zestaw lektur niż obecnie się sądzi, zdefiniowany przez odmienne problemy niż te, które wydają się istotne z perspektywy wielu wpływowych dziś nurtów w humanistyce.

Dodam jeszcze, iż mimo imponujących rozmiarów książki *W poszukiwaniu koncepcji narodu* jej lektura nie tylko zaspokaja, ale również rozbudza apetyt czytelniczy (Autorka słusznie zauważa, że książka wyczerpująca repertuar problemów, omawiająca kompletny zbiór tekstów, byłaby „książką niemożliwą”). To jeszcze jedna zaleta tej pracy!

Przyjęta przez Autorkę koncepcja wywodu ma też swoje ograniczenia. W przypadku książek bardzo obszernych zwykle jest tak, że ich zawartość znacznie wykracza poza formułę tytułową. Nie inaczej dzieje się i tym razem: w trakcie lektury monografii niejednokrotnie odnosiłem wrażenie, że Autorka swobodnie splata ze sobą XIX-wieczne refleksje o narodzie, niepodległości, ojczyźnie, państwie czy patriotyzmie, tworząc wrażenie nieprzebranej ich obfitości, ale nieco zaciemniając strukturę wywodu. O wyborze z bogatego repertuaru podejmowanych zagadnień decyduje tu bowiem zasada „policentryczności” tematycznej, czyli skupienie się akurat na tych kwestiach, które w danej chwili wydają się Autorce najważniejsze (mogą nimi stać się również opinie na temat konkretnych postaci historycznych i ich dziejowej roli, np. Mickiewicza czy Krasińskiego, jak na s. 247-255).

Uwaga druga. Z monografii *W poszukiwaniu koncepcji narodu* wyłania się obraz polskiej kultury jako bytu skupionego na sobie, samowystarczalnego, żywiącego się – by tak rzec – niemal wyłącznie owocami z własnego ogrodu idei. Co więcej, charakter narodu polskiego rozumiany jest tu jako zespół cech w zasadzie niezmienny, utrwalony od wieków, gotowy niemal

od zarania dziejów, którego pełnię (dojrzałość) stopniowo odkrywają następujące po sobie wydarzenia historyczne, a ich artykulację stanowią towarzyszące im wypowiedzi publicystyczne i literackie. Z tego też względu „poszukiwanie koncepcji narodu” jawi się w omawianej książce jako proces kumulatywny, w sposób nieomal bezkonfliktowy łączący wątki chrześcijańskie z przedchrześcijańskimi, modernizacyjne z tradycjonalistycznymi, elitarne z egalitarnymi, demokratyczne z konserwatywnymi itp., prowadząc w ten sposób prostą drogą ku niepodległości i nowoczesności. Można się z takim ujęciem zgadzać lub nie, ale trudno nie zauważyć, że na plan dalszy muszą wówczas zejść próby formułowania odmiennych wizji polskiej wspólnoty czy nawet świadectwa ewolucji dominujących wzorców ideowych; trudne do zdiagnozowania i oceny w takim trybie mogą stać się również intelektualne wędrówki po bezdrożach, owocujące ideami nadmiernie wyostrozonymi, konceptami pozbawionymi nośności czy niepotwierdzonymi historycznie diagnozami.

Zgłoszone przeze mnie wątpliwości nie mają jednak charakteru zarzutów wobec Autorki; mieszczą się raczej w ramach naturalnej w takich przypadkach debaty naukowej i nie zmieniają mojej jednoznacznie pozytywnej oceny monografii *W poszukiwaniu koncepcji narodu*. Uważam tę książkę za pracę wartościową i oryginalną, na tle dzisiejszego dyskursu humanistycznego nawet nowatorską, niewątpliwie spełniającą wszystkie kryteria merytoryczne oraz formalne stawiane wobec rozpraw habilitacyjnych. Co więcej, jestem przekonany, że ze względu na wagę i zakres poruszanych problemów, liczbę skomentowanych tekstów czy ogrom zgromadzonych informacji ma ona szansę stać się książką stale obecną w świadomości badawczej, uważnie czytana, dyskutowana i cytowana.

4. Charakterystyka i ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej.

Mój nieklamany podziw budzi działalność organizacyjna i dydaktyczna dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak. W ciągu bez mała 20 lat pracy dydaktycznej Habilitantka zebrała ogromne doświadczenie, prowadząc zajęcia z zakresu teorii i historii literatury oraz dziejów kultury na różnych kierunkach studiów (filologia polska, kulturoznawstwo), w tym również niezwykle interesujące, autorskie kursy o charakterze monograficznym. Dr Woźniewska-Działak pełniła również odpowiedzialne funkcje w strukturach swojej macierzystej Uczelni: była członkinią Rady Wydziału Nauk Humanistycznych UKSW (2015-2016), sekretarzem Rady Instytutu Filologii Klasycznej i Kulturoznawstwa UKSW (2015-2016), pełnomocnikiem Dziekana WNH UKSW ds. praktyk studenckich (2016-2017) czy też członkinią Rady Dyscypliny Literaturoznawstwo WNH UKSW (od 2019 r. do chwili obecnej).

Dr Magdalena Woźniewska-Działak prowadzi aktywną działalność organizacyjną poza swoją macierzystą Uczelnią. Dość wspomnieć, że od 2016 roku pełni odpowiedzialną funkcję zastępczyni redaktora naczelnego kwartalnika naukowego „Kultura Współczesna. Teoria. Interpretacja. Praktyka” (70 pkt w obowiązującym wykazie MNiSW), że jest inicjatorką i redaktorką naukową niezwykle wartościowej serii wydawniczej „Album Romantyczne”, utworzonej w Roku Romantyzmu Polskiego (od 2022 r. ukazały się już cztery tomy), że jest wreszcie ceniącą uczestniczką paneli dyskusyjnych i popularyzatorką, a także jurorką wielu konkursów literackich dla młodzieży.

W moim najgłębszym przekonaniu intensywna działalność dydaktyczna i organizacyjna dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak, podbudowana jej imponującą aktywnością badawczą, jest wspaniałym świadectwem mądrego i dalekowzrocznego stosunku do wybranej przez nią profesji akademickiej. Stanowi także gwarancję, że Habilitantka świetnie się sprawdzi w odpowiedzialnej roli opiekunki prac licencjackich, magisterskich i doktorskich, które pod jej kierunkiem będą przygotowywać jej przyszli wychowankowie, a także w funkcji przyszłej recenzentki wielu prac naukowych, które z pewnością będą powierzane jej uwadze.

5. Konkluzje.

Sumując moje oceny i komentarze pragnę stwierdzić, że przedłożony do oceny dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny oraz monografia habilitacyjna dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak pt. *W poszukiwaniu koncepcji narodu. Między historią idei a historią i antropologią kultury polskiej XIX wieku* (Warszawa 2022) są w świetle odpowiednich przepisów ustawowych bardzo dobrą podstawą do przyznania Kandydatce stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo. Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie dr Magdaleny Woźniewskiej-Działak do dalszych etapów postępowania o nadanie tego stopnia naukowego.

Marek Stamsz